

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ РОДИНИ БОЇМІВ: З МУКАЧЕВА ДО ЄВРОПИ

УДК 7.071.1(477.87)

Аттіла КОПРИВА,
*кандидат мистецтвознавства, доцент,
Закарпатський художній інститут,
м. Мукачево, Україна*

***Анотація.** У статті мова йде про творчий шлях талановитої родини Боїмів, зокрема Теодора та його доньки Маргарити, прослідковуються етапи становлення їх як митців, аналізуються основні роботи художників.*

***Ключові слова:** мистецтво, Мукачево, Європа, живопис, портрет, кольорова літографія.*

У сучасному мистецтвознавстві ми знаємо небагато постатей, котрі творили високе мистецтво у Європі, а родинним корінням походили із Закарпаття. Але, якщо згадаємо такі відомі прізвища, як Мункачі, Карловський, Самовольський, Вереш, Ведреш, Рошкович та багато інших, котрі знайшли свою творчу домівку в столиці Угорщини або десь в інших містах світу, актуальним постає проблема реконструкції біографічних відомостей цих персоналій для вивчення основних проблем та причин у формуванні мистецьких реалій ХІХ-ХХ століть. Завдяки таким дослідженням ми можемо визначити внесок уродженців нашого краю не тільки в угорське або українське мистецтво, а бачити їхній доробок у світовому контексті.

Одним із відомих митців ХІХ століття, який, крім творчої діяльності, також доклався до формування мистецької освіти Фелвідейку та Дрездена був живописець Теодор Боїм. Його знатне походження пов'язане із тим самим Георгієм Боїмом, угорцем за походженням із Семигороддя (Трансільванія), котрий почав будівництво каплиці Боїмів у Львові.

Теодор народився у м. Мукачево 22 жовтня 1822 року. У 1848 році, коли він проходив свій мистецький вишкіл у Віденській художній академії вибухнула угорська революція та національно-визвольна війна, яка перервала навчання майбутнього художника [1]. Т. Боїма було призвано в угорську армію, де, дослужившись до майора, продовжував вести активну військову діяльність протягом всієї війни. Із дореволюційного періоду залишився один із

ранніх творів художника «Чоловічий портрет», виконаний у 1847 році олійними фарбами на ґрунтованій дошці. Це єдина робота, що збереглася у фондах Угорської національної галереї (фото 1).

Після завершення служби художник починає творчу діяльність і виконує ряд замовлень у місті Левовіце, серед яких портрети Адольфа Пробстнера та місцевої красуні Софії Янчо, котру із-за римо-католицького віросповідання батьки молодого довго не хотіли приймати у свою родину. Теодор Боїм виконує на основі цих портретів масштабну за розмірами роботу на сакральну тематику «Mater Dolorosa», яка знаходилася у францисканській церкві.

У 1850-х роках Теодор продовжує навчання в Дрездені, а згодом у Парижі. Відомо, що вже на початку своєї творчої діяльності він займався викладанням у Будапешті, адже його першим учнем став популярний у кінці ХІХ століття художник, сучасник та близький товариш М. Мункачі, один із улюбленців кайзера Австро-Угорщини Франца Йосифа та російського царя – Герман Керн [2].

У 1865 році Теодор переселяється у м. Левовіце (зараз Словаччина), де працює вчителем малювання. Там він починає роботу над окремими замовленнями портретів та полотен на біблійну тему, зокрема виконує кілька олтарів і згодом стає популярним місцевим портретистом. Більшість алтарних картин Теодора Боїма знаходяться у храмах Левовіце та Добшіна. Свої твори художник виконує переважно не для продажу та не для виставок, а заради задоволення власних творчих потреб і амбіцій. Ріта Боїм, дочка художника у 1909 році в «Недільній газеті» відгукується про свого батька, як про її першого наставника, відзначає його спокійний, врівноважений характер, самодостатній та відокремлений спосіб життя, а також його творче зростання на вивченні та копіюванні творів відомих європейських митців, як це було в європейській художній освіті традиційно прийнято. У публікації також зазначено, що палаци та храми комітату Сепеш беруть багато творів Теодора Боїма, а на виставці, крім власних творів, Ріта вперше угорській публіці представила кілька робіт свого батька [3]. Також у цей період він працює над серією пейзажів Угорського Фелвідейка, про що писалося навіть у центральній угорській газеті «Vasárnapi ujság» [4]. Його пейзажні твори «Tátrafüred tájképe», «Dunajesi táj» та інші публікуються у багатьох відомих угорських виданнях того часу. А кольорові графічні відтиски

цих творів розходяться у крамницях та книжкових магазинах з великим успіхом.

У 1880-х роках він назавжди покидає Угорський Фелвідейк та перебирається до Дрездена. Із дрезденського періоду відомо, що художник і надалі працював переважно над портретами вже німецької знаті, займався кольоровою літографією, які після його смерті неодноразово виставлялися на виставках у Празі (1891, 1895, 1896, 1899, 1910, 1912, 1913, 1922 рр.) [5]. Згодом твори художника знаходять визнання та користуються великою популярністю серед дрезденського дворянства та духовенства. Відомо також, що у 1880-х роках Боїм майже рік подорожував на пароплаві країнами Американського континенту, звідки повернувся у 1884 році. Помер відомий художник у 66-річному віці в Дрездені 31 липня 1889 року.

Гідним продовжувачем малярства у сім'ї Боїмів була дочка Теодора – Ріта (Маргарита) Боїм. Ріта народилася у 1868 році. Родина Боїмів тоді проживала у живописному містечку Левовіце. Першим її вчителем, як вище зазначено, був батько, який, всупереч замкнутості свого характеру, надихав дочку до творчої праці та надав їй перші уроки малювання. Ріта здобувала у Дрездені паралельно мистецьку та музичну освіту. З образотворчого мистецтва згодом проходила студіювання у Парижі. Із власними творами вперше дебютувала на виставці «Sächsischer Kunstverein» та міжнародних виставках Дрездена. Популярність художниці у Німеччині вже на початку її творчості була такою великою, що Ріта відкриває власну художню студію, де працює зі своїми учнями та разом з цим збагачує коло шанувальників свого мистецтва. Згодом Ріта Боїм стає стипендіаткою угорського уряду та їде у творче відрядження до Парижу, де навчається у провідних художників французького реалізму Жюля Джозефа Лефевра, Люка Олівера Мерсона, Рафаеля Коліна, Роберта Флорі та Вілларда Лероя. З 1898 року переїздить до Будапешта і до останніх днів свого життя працює в угорській столиці та Надьбані. Її твори систематично експонувалися на виставках Угорського палацу мистецтв, також на виставках у Парижі. Це були в основному акварелі та живописні полотна із зображенням інтер'єрів, квітучих пейзажів, а також ляльок – однієї з найулюбленіших тем мисткині.

У рік повернення на батьківщину Ріта Боїм займає майстерню у Буді поблизу колегині по пензлю Валері Телкеші. З перших днів

активно працює, виконує твір «Гра – Whist» згодом експонований на всесвітній виставці у Парижі, який був закуплений угорською державою. А пізніше угорський уряд придбав у неї ще чотири картини для поповнення збірки Угорського національного музею. На сьогодні відомо також про два твори, які зберігаються в Угорській національній галереї мистецтв – «Лілії» та «Квітуче дерево». Полотна Ріти Боїм стають настільки популярними, що навіть сам кайзер закупив у художниці два твори для оздоблення свого палацу в Будапештському замку. Вона виконала і кілька полотен на сакральну тему, про це свідчать олтарі римо-католицьких костьолів Чаквару, Озда та Нове Замкі (тепер Словаччина).

Масштабна ретроспективна виставка Ріти та Теодора Боїмів була представлена угорській публіці в 1909 році в художньому салоні Калмана Коньвеша по вулиці Надьмезо. На виставці серед багатьох робіт експонувалися полотна «Ранок біля моста Єлизавети», «Будівський мотив», «Спокушення Ісуса», «Автопортрет» та інші. Критика того часу констатувала високий рівень майстерності художниці та відзначала, що в історії угорського мистецтва Ріта Боїм стала першою відомою жінкою-художницею, якій відкрили персональну виставку в Будапешті [6].

Аналізуючи твори Будапештської виставки та більш пізнього періоду, стає помітно, що художниця змінює стилістику письма, яка відрізняється вже сміливістю кольорового вирішення та набуває ознак імпресіонізму, навіяних пленерним живописом Наббанської мистецької колонії. Навіть тема народної ляльки у її творах отримує більш яскраве кольорове звучання.

У центральній газеті «*Vasárnap Ujság*» 1920 року опубліковано статтю про творчу діяльність угорських художниць, де йдеться про високі досягнення відомої мисткині, яка визнається найкращою серед жінок-художниць Угорщини. Також акцентовано на прояві пуантилізму в живописі та її творчій подорожі до угорського міста Шумег. Відкриття музеїв ляльок у Європі на початку ХХ століття та захоплення художниці їх колекціонуванням сильно вплинуло на обрання майстром домінуючої теми у власному живописі. Лялька селькейська, фелвідейкська, німецька та навіть японська з'являються на яскравих полотнах Ріти Боїм і стають досить привабливими навіть для колекціонерів живопису того часу. Велика кількість творів художниці періоду 1920-1940 років і

нині доповнюють експозицію відомого музею ляльок Käthe-Kruse-Puppen у Німеччині.

Це згодом вплинуло на формування творчості дочки художниці Лоллі Фегер (1904-1990 рр.), котра закохалася у тематику та повністю перейняла технічні знахідки матері. Деякі твори Лоллі на тему ляльок настільки подібні до живопису Ріти Боїм, що відрізнити їх майже неможливо.

Творчий доробок окремих відомих митців ХІХ ст. із Мукачева, які відіграли досить вагому роль у формуванні творчого середовища та реалій в Угорщині і Європі на сьогодні недостатньо оцінено і досліджено. Хоча про живописну майстерність Мункачі, Карловського, а також Боїмів у свій час писало досить багато відомих критиків. Тому, реконструювавши біографії художників ХІХ століття, подальші наукові дослідження будуть зосереджуватися на вивченні аспектів як творчої, так і педагогічної діяльності, а також їх всесвітнього визнання та іміджу, виявленні впливу на формування покоління художників початку ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tolnai Nagylexikon.
2. *Luka K. Művészet.* Bp. – 1912.
3. *Boemm Rita képei / Vasárnapi Ujság.* – Budapest. 6 szám. 1909. 56 évfojam. – 108-110. old.
4. *Boemm Tivadar. Tátrafüred tájképe (Schmeksz).* – Pest, 1861. aug. 18., B. T. festménye (Lócse) Vasárnapi Ujság, VIII. évf. 33. sz. – 394. old.
5. *Milan Degen. THE HISTORY OF PRAGUE PICTURE POSTCARDS XXIX.* – The first known Prague reportage postcard. COLOUR LITHOGRAPH. A. WILDER, BEGINNING OF SEPTEMBER 1890. NOT STAMPED BY POST.
6. *Boemm Rita képei / Vasárnapi Ujság.* – Budapest. 6 szám. 1909. 56 évfojam. – 108-110. old.

CREATIVE WAY OF BOIM FAMILY: FROM MUKACHEVO TO EUROPE

Attila KOPRYVA,

*Ph. D. (art history), Associate professor, Transcarpathian Art Institute
Mukachevo, Ukraine*

Annotation. *The article throws light upon a creative activity of the talented Boim family, particularly Theodore and his daughter Margarite, follows the periods of the formation as artists, analyses the main works of the artists.*

Key words: *art, Mukachevo, Europe, painting, portrait, colour lithography.*